

หนังสือหายากในห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ

รองศาสตราจารย์อัมพร ทีชะระ

หนังสือหายากของศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นทรัพยากรทางปัญญาที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้สะสมต่อเนื่องมาโดยตลอด นับตั้งแต่ได้มีการสถาปนาสถาบันการศึกษา แห่งนี้ขึ้น ใน พ.ศ. ๒๔๕๕ หนังสือหายากที่สะสมรวบรวมในชั้นต้น ส่วนหนึ่งเป็นหนังสือราชกิจจานุเบกษา หนังสือกฎหมาย และพระราชบัญญัติต่างๆ หนังสือที่จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์รุ่นแรกๆ ใน ประเทศไทย หนังสือเกี่ยวกับประเทศไทยที่ชาวต่างประเทศเป็นผู้เขียน ฯลฯ หนังสือหายากเหล่านี้ บางส่วนได้รับบริจาคจากห้องสมุดของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เจ้าพระยา พระเสด็จสุเรนทราธิบดี พระยานุกิจวิธูร ฯลฯ และบางส่วนก็ติดต่อขอซื้อจากผู้เป็นเจ้าของเดิม หรือ ตัวแทนจำหน่าย สถานที่รวบรวมและให้บริการในระยะแรก คือ ห้อง ๒๐๕ บนชั้นที่ ๒ ของอาคาร มหาจุฬาลงกรณ์ในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ พระโอรสและพระธิดาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ได้ ประทานหนังสือส่วนพระองค์ของกรมพระจันทบุรีนฤนาถทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ จำนวน กว่า ๕,๐๐๐ เล่ม ให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษา และเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ พระองค์ผู้เป็นเจ้าของเดิม ซึ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็ได้สนองพระประสงค์ดังกล่าวนี้ ดังนั้น เมื่อ การก่อสร้างอาคารหอสมุดกลางซึ่งในปัจจุบัน คือ อาคารมหาชิราวุธ เสร็จเรียบร้อย สามารถเปิดให้ ใช้อย่างเป็นทางการใน พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยจัดแยกหนังสือหายากที่ได้รับมาเป็นมรดกอันสูงค่านี้เป็นห้อง พิเศษ ไม่ปะปนกับหนังสือทั่วไป เรียกว่า “ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ” อยู่บนชั้นที่ ๒ ติดกับบันได ขึ้นลงด้านปีกขวาของอาคารมหาชิราวุธในปัจจุบัน ต่อมาเมื่อหอสมุดกลางพัฒนาเป็นสถาบันวิทย- บริการ ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถจึงได้ย้ายมาที่อาคารมหาธีรราชานุสรณ์ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ซึ่ง ปัจจุบัน คือ ศูนย์วิทยทรัพยากร

ในการใช้ระบบการจัดหมู่แบบทศนิยมจำแนกเนื้อหาทางวิชาการปรากฏว่า หนังสือหายากใน ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถเป็นหนังสือในหมวดศาสนามากที่สุด รองลงไปเป็นหนังสือในหมวด ประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ และภาษาศาสตร์ ฯลฯ แต่หากใช้เกณฑ์ของหนังสือหายากเข้าจำแนกแล้ว

จะได้ข้อมูลหลายเรื่องที่น่าสนใจจากหนังสือหายากเหล่านี้ด้วย ดังปรากฏในวิทยานิพนธ์ของปรางทิพย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ที่ศึกษาจากหนังสือภาษาไทยส่วนพระองค์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ จำนวน ๑,๑๑๖ เล่ม ที่จัดพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๐๖ – ๒๔๗๐

ผลการศึกษาหนังสือภาษาไทยส่วนพระองค์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ แสดงถึงความเด่นทางด้านประวัติการครอบครอง อันประกอบด้วยหนังสือที่มีบรรณสิทธิ์ ลายมือ ผู้เขียน ลายพระหัตถ์ องค์ผู้เป็นเจ้าของ และเอกสารอธิบายความคั่นสอดแทรก ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพิจารณาคุณค่าภายใน (internal criticism) ของหนังสือหายากทั้งสิ้น สำหรับความสำคัญในด้านการพิมพ์นั้น สะท้อนให้เห็นวิวัฒนาการเกี่ยวกับการจัดทำหนังสือตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔-๗ มาโดยลำดับ ไม่ว่าจะเป็นตัวพิมพ์ ภาพประกอบแบบศิลปะที่ใช้ตกแต่ง ตลอดจนแหล่งพิมพ์ที่สำคัญ สิ่งเหล่านี้เพิ่มคุณค่าแก่หนังสือทั้งในด้านที่เป็นเอกสารปฐมภูมิ เพื่อการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และในด้านที่เป็นโบราณวัตถุ แสดงความนิยมในการผลิตหนังสือแต่ละสมัย

ผลการศึกษาเรื่องนี้ยังเป็นหลักฐานด้วยว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงสนพระทัยทางด้านศาสนาและวรรณคดีเป็นอย่างยิ่ง จำนวนหนังสือ ภาษาบาลี ลายพระหัตถ์ และเอกสารตัวเขียนที่มีคำแปลและอธิบายความคั่นสอดแทรก เป็นเครื่องยืนยันพระปรีชาสามารถในภาษาบาลีเป็นอย่างดี ทั้งยังแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคล ที่มีความสนใจในการเขียนและอ่านหนังสือในสมัยนั้นอีกด้วย นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงค่านิยมเกี่ยวกับการจัดพิมพ์หนังสือในยุคสมัยดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นในด้านเนื้อหา ลักษณะรูปเล่ม โอกาสในการจัดพิมพ์ และแหล่งผลิต

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตระหนักดีในคุณค่าของหนังสือหายากในห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ และหนังสือหายากส่วนอื่นๆ ว่าเป็นทรัพยากรทางปัญญาที่จะต้องส่งต่อให้คนรุ่นหลังต่อไป จึงได้มีการบริหารจัดการกับหนังสือหายากดังกล่าวอย่างเป็นระบบมาตั้งแต่ต้น ดังอาจสรุปขั้นตอนการทำงานได้ ดังนี้

๑. จัดเป็น collection พิเศษ ให้อยู่ในความดูแลของศูนย์มรดกภูมิปัญญา เช่น ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมวรรณกรรมล้ำค่าทางศาสนาเปรียบเทียบและพุทธศาสนา ห้องหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทยที่เป็นภาษาต่างประเทศ
๒. ดำเนินการวิจัยประเมินค่าหนังสือเก่าที่เลือกสรรไว้ ผลจากการวิจัยทำให้ได้บรรณานุกรมเป็นเครื่องมือให้บริการ และได้คุณค่าโดยละเอียดของหนังสือที่รวบรวมไว้
๓. จัดตั้งคณะกรรมการกำหนดนโยบายในการเลือกสรรสาขาวิชา/เล่ม ให้เหมาะสมกับงบประมาณ/เงินบริจาค ที่ได้รับเพื่อการ digitize
๔. อนุรักษ์เล่มที่มีการ digitize แล้วให้คงรูปเล่มอยู่นานเท่าที่จะทำได้

หนังสืออ้างอิง

บรรณานุกรมหนังสือภาษาไทยส่วนพระองค์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ.

กรุงเทพฯ : สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

ปรางทิพย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา “การประเมินค่านั่งสือหายากภาษาไทยของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ในห้องสมุดอนุรักษ์ที่หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2530.